

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ДІАГНОСТИКА

DIAGNOSTICS OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS' READINESS FOR THE IMPLEMENTATION OF PROJECT TECHNOLOGIES IN VOCATIONAL ACTIVITY

У статті представлено результати експериментального дослідження готовності майбутніх учителів іноземних мов до проектної діяльності в закладах загальної середньої освіти.

На основі узагальнення теоретичних засад наукового дослідження автором продемонстровано підсумки діагностико-констатувального етапу педагогічного експерименту, який було здійснено із застосуванням цілого ряду діагностичних методів. До них було віднесено: анкетування студентів та викладачів, узагальнення, синтез, систематизацію, спостереження за навчально-пізнавальною діяльністю майбутніх учителів іноземної мови, виконання практичних робіт професійного спрямування, аналіз кваліфікаційних робіт студентів.

Як зазначається у статті, розробка та застосування діагностичного інструментарію базувалися на вимогах об'єктивності, надійності та валідності; автором продемонстровано механізми застосування системи критеріїв готовності студентів до проектної діяльності (до них було віднесено мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний та оцінно-результативний).

Шляхи визначення рівнів сформованості проектних умінь та навичок у майбутніх учителів проаналізовано у відповідності із стратегією наукового дослідження, яку було покладено в основу аналізу результатів анкетування студентів денної та заочної форми факультетів іноземних мов. Це дозволило визначити вхідний рівень готовності студентів до використання проектних технологій у професійній діяльності за всіма компонентами; представити послідовність підготовчої роботи діагностичного етапу експерименту з окресленням її основних завдань; продемонструвати підсумки математичної обробки отриманих результатів дослідження стосовно кожного із визначених критеріїв; обґрунтувати висновки та напрями майбутніх наукових розробок з означеної проблеми.

Ключові слова: *рівні готовності, професійна діяльність, діагностика, майбутні учителі, іноземні мови, проектні технології, вищий навчальний заклад, критерії сформованості умінь, методи проектування.*

The article presents the results of experimental research of future foreign language teachers' readiness for the project activity in secondary educational institutions.

Basing on the generalized theoretical principles of the scientific study it is noted the total amount of the diagnostic and ascertain step of pedagogical research which was accomplished by using a wide range of diagnostic methods. They are: questionnaire survey for students and lecturers, generalization, synthesis, organizing, observation over the learning and cognitive

activity of future foreign language teachers, accomplishment of practical works of vocational direction, analysis of student's qualifying works.

It is pointed out that development and implementation of diagnostic tools were based on demands of objectivity, reliability and validity. Are given as well the means of author's usage of the criteria system of students' readiness for the project activity (these means comprise motivational, cognitive, operational and active, evaluative and resulting components).

According to the strategy of the scientific research, there have been studied the ways of defining the degrees of future teachers' project knowledge and skills formedness. Such strategy was taken as a basis of analyzing the results of questionnaire survey for intramural and extramural students of foreign languages faculties. This let determinate the beginner level of students' readiness for implementation the project technologies in vocational activity, in line with all criterial elements. The article also presents succession of the groundwork of experiment diagnostic step with defining the main goals of the mentioned order.

The given issue demonstrates the total amount of mathematical processing of the results received from the research, concerning each of the pointed criteria. There have been explained the conclusion and ways of further scientific developments on this problem.

Key words: readiness degrees, vocational activity, diagnostics, future teachers, foreign languages, project technologies, higher educational institution, criteria of abilities formedness, project methods.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Інтеграція України до світового та європейського співтовариства, долучення вітчизняної системи вищої освіти до Болонської декларації, спрямування на виконання Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти висувають особливі вимоги до фахової підготовки сучасного вчителя, який має бути зорієнтований на застосування у своїй професійній діяльності інноваційної системи форм і методів навчання учнів загальних середніх закладів освіти.

Відомо, що інноваційні технології мають значний потенціал в оновленні системи професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, однак аналіз наукових досліджень щодо впровадження її в освітнє середовище засвідчує, що можливості вирішення зазначеної проблеми ще не використовуються повною мірою.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема формування готовності майбутніх учителів іноземної мови до інноваційної діяльності, адже, як стверджує І. Дичківська, "...у структурі професійно спрямованої особистості педагога готовність до інноваційної діяльності є показником його здатності нетрадиційно вирішувати актуальні для особистісно-орієнтованої освіти проблеми" [1, с.280].

Вчені та практики стверджують, що в системі сучасних інноваційних технологій важливе місце посідає такий її компонент, як готовність до впровадження методів проектування.

Науковий аналіз проблеми формування готовності майбутніх учителів іноземної мови до проектної діяльності та огляд сучасного стану їх професійної підготовки свідчить про необхідність розв'язання ряду протиріч між: традиційною системою підготовки майбутніх учителів іноземних мов у вищих навчальних закладах та необхідністю модернізації вищої школи і переходу її на інноваційний режим роботи; потребою у підготовці майбутніх учителів іноземних мов, що застосовують проектні технології в практиці роботи школи, та рівнем їхньої готовності до здійснення цієї діяльності; знаннями студентів про проектні технології та вміннями застосовувати зазначені технології на практиці.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Питання формування готовності фахівця до здійснення професійної діяльності розглядаються вітчизняними та зарубіжними вченими в багатьох аспектах: психологічні особливості означеної проблеми досліджували М.Дьяченко, Л.Кандилович, Н.Левитова, О.Проскура, А.Пуні, С.Равикович, Л.Разборова, О.Ухтомський та ін.; проблема формування готовності майбутнього педагога до професійної реалізації були предметом наукових розвідок таких дослідників, як І.Богданова, Ж.Володченко, А.Деркач, К.Дурай-Новікова, Д.Мазоха, В.Сластьонін, Є.Шевчук, О.Ярошенко та ін.; готовність до професійної діяльності майбутніх учителів іноземних мов аналізували І.Гавриш, Н.Гойдош, О.Гончарова, О.Дуплійчук, М.Сідун, О.Шмирко та ін.

Усі вищезазначені наукові праці становлять безсумнівний внесок у вирішення проблеми дослідження, проте вони ще не повністю розв'язують усіх завдань, що стосуються процесу формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до застосування проектних технологій у професійній діяльності.

Крім того, можемо стверджувати, що існуючі дослідження з означеної проблеми носять фрагментарний характер і не вирішують в повній мірі заклики суспільства. Зокрема, не обґрунтовано етапи та рівні готовності майбутніх учителів іноземних мов до застосування проектних технологій у закладах загальної середньої освіти, не виявлено показників та критеріїв ефективності досліджуваного феномена з урахуванням специфіки підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Вирішення означених проблем, за нашим переконанням, вимагає створення нової моделі підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до проектної діяльності у вигляді науково-методичної системи, спрямованої на врахування концептуальних та організаційно-методичних аспектів підготовки студентів до нововведень. Такий підхід передбачає активізацію пошуків оптимальних форм навчання у вищому навчальному закладі та сприятиме забезпеченню якісної освіти майбутніх педагогів.

Актуальність проблеми та недостатній рівень її теоретичної і практичної розробленості зумовили вибір теми наукової статті, яка є частиною комплексного наукового дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів іноземних мов до проектної діяльності.

Мета статті. Представити результати діагностико-констатувального етапу експериментального дослідження стану готовності майбутніх учителів іноземних мов до впровадження проектних технологій у професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням одержаних наукових результатів. Завданням проведення діагностико-констатувального етапу педагогічного експерименту було виявити стан готовності майбутніх учителів іноземних мов до проектної діяльності у закладах загальної середньої освіти.

З цією метою використовувались такі методи: анкетування, бесіди з викладачами та студентами, узагальнення, синтез, систематизація, педагогічне моделювання, спостереження за навчально-пізнавальною діяльністю майбутніх учителів іноземних мов, аналіз навчальних програм з фахових дисциплін, робочих програм викладачів педагогіки та факультетів іноземних мов, кваліфікаційних робіт студентів.

Розробка та застосування діагностичного інструментарію базувалась на вимогах об'єктивності, валідності та надійності.

Проведенню діагностико-констатувального етапу експерименту передувала підготовча робота, що проводилася в кілька етапів.

На першому етапі, теоретичному, було здійснено аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури, періодичних науково-методичних видань, дисертацій-

них досліджень щодо підготовки майбутніх учителів іноземних мов, навчальних та робочих програм з фахових дисциплін у ВНЗ, з метою визначення методологічних засад формування готовності студентів до використання методів проектування у майбутній професійній діяльності.

На другому, змістовно-організаційному етапі дослідження, було виокремлено компоненти, критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання проектних технологій на уроках іноземної мови, розроблено анкети для діагностування:

- стану сформованості *мотивації студентів* щодо використання проектних технологій у професійній діяльності вчителя іноземної мови;
- системності, міцності, глибини й інтегративності *знань* щодо особливостей застосування проектних технологій;
- рівня розвитку спеціальних *професійних умінь* (проектувальних, конструктивних, організаційних та комунікативних) та *навичок* педагогічного аналізу;
- ступеня здатності майбутніх учителів іноземних мов до *рефлексії*, до самоосвіти та саморозвитку.

Діагностико-констатувальна робота проводилася зі студентами четвертих курсів факультетів іноземних мов денної та заочної форми. Вибір цієї категорії студентів був зумовлений тим, що саме на четвертому курсі студенти мали можливість продемонструвати реальний стан готовності до означеного виду діяльності після вивчення курсів педагогіки, методики викладання іноземної мови, фахових дисциплін, проходження педагогічної практики, а також виконання курсового дослідження.

Рівень сформованості готовності студентів до проектної діяльності визначався на основі розроблених критеріїв: мотиваційного, когнітивного операційно-діяльнісного та оцінно-результативного, теоретичні основи яких вже були представлені автором у ряді наукових публікацій. Крім того було визначено чотири рівні готовності студентів до проектної діяльності та цифрові показники до кожного з них у межах п'яти балів на всіх етапах дослідження. Оскільки у студентів не було виявлено незадовільного рівня готовності до впровадження проектних технологій у професійній діяльності учителя іноземної мови, то відповідно у дослідженні використовувалося 4 із 5 розроблених рівнів:

- 5 балів – конструктивний (високий) рівень;
- 4 бали – продуктивний (достатній) рівень;
- 3 бали – репродуктивний (задовільний) рівень;
- 2 бали – рецептивний (низький) рівень;
- 1 бал – незадовільний рівень.

Також обчислювався середній показник, необхідність якого була зумовлена потребою його використання у подальших математичних розрахунках для доведення достовірності результатів експериментального дослідження.

Здійснюючи діагностико-констатувальний етап експериментального дослідження ми ставили за мету:

- виявити рівень мотивації студентів до здійснення проектної діяльності на уроках іноземної мови у закладах загальної середньої освіти (мотиваційний компонент);
- встановити існуючий стан обізнаності студентів про зміст, структуру, специфіку використання проектних технологій у процесі професійної діяльності вчителя іноземної мови; діагностувати знання майбутніми вчителями методики

проведення уроку іноземної мови з використанням методів проектування (когнітивний компонент);

- визначити рівень сформованості в студентів умінь і навичок, необхідних для використання проектних технологій у професійній діяльності вчителя іноземної мови (операційно-діяльнісний компонент);
- виявити здатність студентів до адекватної самооцінки здійснених педагогічних дій, саморозвитку, самоаналізу тощо (оцінно-результативний компонент).

З метою діагностики сформованості *мотиваційного* компоненту критеріальної системи студентам пропонувалося взяти участь в анкетуванні та на основі самооцінки визначити власний рівень оволодіння тією чи іншою ознакою, обравши бал із запропонованих за 5-бальною шкалою, який відповідає сформованості у майбутніх учителів системи особистісних сенсів, мотивів, інтересів, потреб, ціннісних орієнтацій, що регулюють формування готовності до здійснення зазначеної діяльності.

Обравши метод самооцінки, ми спирались на твердження Ю.Козерук про те, що самооцінка є однією з ланок процесу саморегуляції діяльності та виступає саме тим утворенням в структурі особистості, яке піддається впливу зовні: “регулююча функція самооцінки по відношенню до діяльності проявляється по ряду напрямлень: вона впливає на вибір власних цілей людини, визначає характерні для неї емоційні та мотиваційні стани, багато в чому обумовлює характер оцінки та ставлення до досягнутих нею зовні цілей” [2, с.163].

Обробка даних анкетування дала змогу встановити той факт, що більшості студентів властива низька мотивація використання проектних технологій у майбутній професійній педагогічній діяльності; суб’єкти навчання не завжди усвідомлюють доцільності та ефективності впровадження окреслених інновацій, не прагнуть до досягнення лінгвопедагогічних цілей шляхом використання проектних технологій навчання, що свідчить про ще недостатню сформованість мотиваційного компоненту готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання методів проектування у майбутній професійній діяльності.

Діагностування рівня сформованості *когнітивного* компоненту досліджуваного феномену здійснювалося шляхом проведення анкетування та зрізу знань.

Сформованість готовності студентів до застосування проектних технологій за змістовим критерієм передбачала перевірку рівня володіння майбутніми фахівцями системою знань (методологічних, загальнотеоретичних та технологічних), які забезпечують продуктивний процес професійно-педагогічної підготовки, високий рівень фахової компетентності майбутнього вчителя іноземних мов.

Аналіз отриманих результатів дав змогу встановити рівень оволодіння студентами *технологічними знаннями* (вирішення конкретних педагогічних задач в умовах використання проектних технологій у навчанні іноземних мов); *лінгвокраїнознавчими знаннями*, які допомагають адекватно орієнтуватись у соціокультурному контексті певної комунікативної ситуації, правильно інтерпретувати та перекладати зміст мовленнєвої та немовленнєвої поведінки представників різних культур; *основами педагогіки для ефективного використання проектних технологій* (засобами, формами та методами педагогічної роботи, методологією наукового пошуку, знаннями основ педагогіки співробітництва); *загально-психологічними аспектами використання проектних технологій* у навчанні іноземних мов відповідно до вікових та індивідуальних особливостей учнів (знання вікових особливостей, закономірностей розвитку і соціального формування особистості).

Аналіз результатів анкетування показав, що найбільш слабкими виявилися знання методологічних основ застосування проектних технологій у професійній діяльності майбутніх учителів іноземних мов; крім того, студенти на основі самооцінки рівня засвоєних знань зазначили, що відчують потребу в теоретичних відомостях щодо вирішення конкретних педагогічних задач за умови використання проектних технологій у вивченні іноземних мов.

З метою діагностики сформованості третього компоненту готовності студентів до використання проектних технологій у професійній діяльності – *операційно-діяльнісного* – було використано анкетування і метод педагогічних задач. Це дало змогу діагностувати рівень розвитку вмінь майбутніх вчителів, що стосуються методики проведення уроків іноземної мови з впровадженням проектних технологій.

Аналіз результатів анкетування засвідчив, що незначна кількість студентів вважають, що володіють *високим* (конструктивний) рівнем розвитку умінь з організації комунікативної діяльності та навчальної активності учнів в умовах використання проектних технологій. Респонденти, віднесені до цієї групи, показали вміння *прогнозувати* результати діяльності учнів в умовах проектного навчання, *моделювати* власну педагогічну діяльність з використанням проектних методів, засобів; *планувати* різні соціокультурні ситуації із використанням проектних технологій; добирати оптимальні прийоми та способи реалізації методів проектування в навчанні іноземної мови з урахуванням індивідуальних особливостей учнів тощо.

У значної частини студентів встановлено *продуктивний* (достатній) рівень розвитку умінь щодо проектування занять з використанням зазначених технологій, вміння знайти нестандартні шляхи розв'язання педагогічних завдань тощо. Представники цієї групи студентів зазначили, що володіють навичками педагогічного аналізу, що дає змогу обирати ефективні методи й засоби проектного навчання, проте вдаються до цього лише під час виконання обов'язкових навчальних завдань та не завжди здатні виокремити головне у змісті навчального заняття в умовах використання проектних технологій.

Значна частина студентів була віднесена до *репродуктивного* (задовільного) та *рецептивного* (низького) рівня сформованості вмінь і навичок, що передбачають усвідомлене оволодіння діяльністю та наступне її здійснення.

Ці студенти мають задовільні та низькі характеристики щодо оволодіння ними способами діяльності, вміннями застосовувати теоретичні знання щодо впровадження проектних технологій у реальній педагогічній дійсності, формувати такі групи вмінь, які необхідні для ефективного здійснення проектної діяльності: аналітичні, проектувальні, конструктивні, комунікативно-організаційні.

З метою діагностики сформованості четвертого – *оцінно-результативного* компоненту готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання проектних технологій у професійній діяльності також було використано анкетування.

Аналіз результатів анкетування дав змогу встановити наступне: незначна частина студентів продемонстрували *високий* та *достатній* рівні сформованості вмінь адекватно оцінювати свою готовність до використання проектних технологій в навчанні іноземної мови; здійснювати самооцінку процесу вирішення навчальної задачі, власного досвіду та якості володіння зазначеними технологіями під час професійно-педагогічної діяльності.

Студентам, що віднесли себе до цих категорій, властиве повне або часткове тяжіння до активного саморозвитку; вони продемонстрували усвідомлення важливості самоосвіти як запоруки педагогічного самовдосконалення.

Значна частина майбутніх учителів іноземних мов була віднесена до *репродуктивного* та *рецептивного* рівнів сформованості оцінно-результативних умінь та навичок; їх орієнтація зумовлена переважно зовнішніми умовами (стимулами з боку викладачів), вони бояться перешкод, що виникають на шляху впровадження окреслених педагогічних інновацій у навчальний процес, не здатні виявляти їх причини.

Висновки. Отже, підсумки результатів діагностико-констатувального етапу експериментальної роботи з виявлення стану існуючої системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов до проектної діяльності засвідчили суттєву невідповідність рівня їх підготовки у ВНЗ сучасним вимогам інформаційного суспільства. Як показало дослідження, активну професійну позицію щодо можливостей застосування проектних технологій у своїй професійно-педагогічній діяльності займає незначний відсоток майбутніх педагогів.

Студенти факультетів іноземних мов визнають потребу у використанні методів проектування задля здійснення ефективної професійної діяльності, відчують необхідність оволодіння ними системою знань у процесі професійно-педагогічної підготовки у ВНЗ, однак значна частина майбутніх учителів відчують певні труднощі у здійсненні проектної діяльності, що свідчить про недостатність практичних напрацювань щодо методики застосування проектних технологій у майбутній професійній діяльності.

Результати діагностико-констатувального етапу експерименту засвідчили необхідність спеціальної підготовки майбутніх фахівців до проектної діяльності у загальноосвітніх закладах, доцільність нових підходів до організації навчання студентів, які сприятимуть підвищенню їхньої рефлексивної активності, забезпеченню високого рівня сформованості всіх компонентів структури професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Висновки та рекомендації, зроблені в процесі діагностико-констатувального експерименту, було покладено в основу розробки моделі професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов до застосування проектних технологій у майбутній професійній діяльності.

Література

1. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник / І. Дичківська – К.: Академвидав, 2004. – 352с.
2. Козерук Ю. Самооцінка як фактор становлення особистості студента / Ю. Козерук, Я. Євсейчик // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. – 2015. – Вип. 124. – С. 163-165.

References

1. Dychkivs'ka I. Innovatsiyni pedahohichni tekhnolohiyi: navch. Posib. / I.Dychkivs'ka. – K.: Akademvydav, 2004. – 351 s.
2. Kozeruk Yu. Samoosinka yak factor stanovlennya osobystosti studenta / Yu. Kozeruk, Ya. Yevseychik // Visnyk Chernihivs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu. Seriya: Pedahohichni nauky. – 2015. – Vyp. 124. – S. 163-165.

Одержано статтю: 21.05.2018

Прийнято до друку: 4.06.2018